

Іван Головчак

В сучасній лемківській літературі знаний ест під своїм назвиском або під псевдонімом Афтан Берестя предо вшыткым як талантовитий і плідний лірик. Праві не експонувало ся до тепер малої прозы Головчака, котра попри Желемовій, Дзіндзьовій, по части Мадзеляновій і Муриянковій творчости і тіж Хомикових переказах фолклору, дополняла в сімдесятих головні роках "Лемківску Сторінку" популярном товды формом гуморескы, анекдоты, жарту, байкы, ліризуваного спомину. Дост тыпово выкористує она комізм ситуації, постаті, бесіды. Гарді вписує ся в лемківску предвыселенчу реальніст. Несе гідні реаліознавчого материялу. Полна експресії бесіда, головні в діалогізуваных партіях, вельо фразеологізмів, поточных речынь творят атмосферу автентызму, приближають минулий, жыючий во споминах світ.

Творы друкуют ся за: "Наше Слово", Р: 1971, нр 37 (*Як мя страшыло*); Р: 1972, нр 44 (*Хыбаль я винуватий*); Р: 1973, нр 26 (*Не зрозуміла*), нр 39 (*Не ты, лем сербам...*), нр 45 (*Купила кота в мішку*); Р: 1974, нр 1 (*Не рубай яличку*); Р: 1975, нр 25 (*Побесідували собі*), нр 27 (*Ото-м го высповідала*); Р: 1976, нр 29 (*Тасмниця*).

Хыбаль я винуватий

(гумореска)

- Добриден, Нацко.

- Дай Боже здоровя.

- Такій гнеска ясный ден, а я тобі новину приношу, як хмару.

- Йой, та што ся стало? - Настя схопила ся за серце, - Повідай, што за новина.

- Акурат іду зо зруба з малинами і чую - над дорогом в лісі хтоси сокыром цвеньк та цвеньк. Іду далі на тото цвеньканя. Стала-м. Шмарила-м очами на ялицю - Фецько твій чатину рубат. Не зробила-м і пару кроків вперед, аж чую кричить: "Сусідо! Ратуйте-е!... Падам!... Заблю ся -а!" Но, а што я могла вдіяти? Кабат не підставлю, бо то летит не галушка, а хлоп, як дубиско.

- Йой, божечку, та треба было хоц голузку чатины під него підставити...

- Ой, сусідо!... Як раз взяла-м ся за конар, але як бы то человек знал, на яке місце він впаде; вітер так сильно дул, же ялицьом і Фецьком гойдало, як на гойдалці. Йому і так пощестило: як летіл, зачепил ся кошельом за сук і го пригамувало. Так, што впал юж не з таким розгоном і якраз на кус той чатины, што нарубал.

- І нич собі не зробил? Не забил ся? Жыє?...

- Забил ся, сусідо, але не на смерт. Як пришол до памяти, то мургнул на мене оком. А я ся засміяла. Бо абсолютно нич ся му не стало. Лем си кусцьок ногу поламал.

- Боже, Боже, - вздыхнула Настя - четвертий раз ногу поламал. То си чорт, не хлоп. І повідаш, же іщы на тя оком мургнул?

- Та так, сусідо! Сміял ся, же му нич неє. А іщы повідал, жебы сте му дашто легке зварили, бо си бріх побил.

- І ты го так самого лишыла?

- А што я йому там поможу? Я скоро летіла, жебы вам тото повісти. Хтіла-м му кобылу запрячы, але тота ваша габета так почала бити задом, аж каміня спід копыт фурчало. Як увиділ тото Фецько - стал на єдну ногу, опер ся на дручок і гварил, же запряже сам.

- Но, то добрі. Дякую ти за тото, же-с мі повіла.

Сусіда Параска пішла домів. А Настя, як куля, моментально полетіла до ліса. Коли пришла, взріла лем драбняк і кобылу, што пасла ся медже кряками.

- Фецю-у! - страшенні закричала. Але ніхто не одозвал ся, лем ехо деси в потоку.

- Фецьку-у!... Фецьку-у!...

- Та што ся дреш, як стары гачы - одозвал ся на ялици муж. - Слухам як соловейко співат, а она розкричала ся.

- Чловеचे божий... Ногу-с поламал, а соловейко ти в голові? Злізай з той ялиці. Іщы ти мало чатины? Як ес ся там вдрапал з поламаном ногом?...

- На руках. І нога ня кус іщы ломит, але мам цілу. То лем ся мі здавало, же ся поламала.

- Но, холера бы тя взяла, што за хлоп.

- Не проклинай. Бо што бы-с мала, як бы ня взяла...

- Сход, злізай одтамаль - дальше приказувала Настя. - Дост того добра. Чорте, што тобі зробити, же-с мя так даремно настрашил...

- Як злізу... поцілуй мене. - І в тоту хвилию, одорвавши ся од остатньої голузкы, скочыл на чатину.

- О драбе, аж тєраз вірю, же маш ногу цілу. Дам я тобі!... - крикнула жена.

Федір підышол до Насті, пригорнул ей і повідат:

- Ты моя рыбка, пробач мі. Хыбаль я винуватий, же-м си ноги не поламал?

- Та певно, же ні! - одповіла.

І долго-долго з такого нещєстя радували ся, сміяли ся, аж гомін ся котил по зеленым царстві ліса.

Не пю, лем сербам...

(Усмішка)

Пришол якоси в неділю вечєром Єфрозкін муж до хыжы. Вытягнул з кредєнса кватєркову фляшєчку з палюнкєм, одлял з половину до таніра, а до другога набрал си кофльєм зупы і не іст ей, лем з першого таніра сербат лыжком палюнку. Жєна в тот час лєжала на постєли і удавала, што нич не видит. Але, як уж муж раз дзєнкнул лыжком по таніри, жєна одразу отворила очы і повідат:

- Што ты, чловече божий рєбиш?... Зас ес взял ся за палюнку? Лем ес вчєра ся зарюк, же не будєш більшє пил.

Муж посмотрил кєсє на жєну і гварит:

- Посмотр ся, жєно, лїпшє. Видиш, же ім зупу.

- А з другога таніра, што ес пил? - призерат ся жєна.

- Вєрабожє, Єфрозкє, не пил єм, лем сербал лыжком. Я слова присягы николи не порушу. Я прєці не пацяткє.

Жєна му нич вєцє не повіла, бо си припамятала, што догварили ся при такій ситуациі не рєбити гармідєр в хыжы, жєбы людє з того не сміяли ся. Але палюнка єст палюнка. Она і німєму язык рєзвяжє. Павлови тїж, як юж зашуміло в голові, захотіло ся плєсти рїжны байкы. Торочыл, торочыл штєси барз долго. Та жєна го ани кус не слухала. Нарєштї стал спєза стєла, выщырил колємутны очы і рєчє:

- Ш-што-є, Єфрозкє-є, ду-у-маш, же я свиня, так? - і гримнул кулаком по стєлі, аж таніры підскочыли.

- Навєт єм не подумала, жє-с свиня... Але, што пацяткє, то - так!

- О ні, Єф-фрозю, я і не пацяткє. Я до-є-кажу, же ты дарємно про мя такой мысли. Ты ганьбиш тым пацячым словом моє по-є-ряднє імє.

Баба здвигнула плєчима і:

- Добрі, добрі... Хтіла бы-м ся перєконати в твоїй порядности.

І так того дня розмова медже мужем і женом вторгла ся. Веце ей не было. За кілька днів Павил зас припер ся вночы дою вялий од палюнкы, як трава зопріла. Видно было, же ся нализал деси, а не закусил нич, ани грама, бо одразу почал рыти ся по вшыткых горцях за іджыньом.

- Єф-фрозко, дай дашто зісти, - одозвал ся понечасі, як нич не нашол.

- Та абсолютно нич єм гнеска не наварила. Подумала-м, же не придеш.

Но Павил не повірил. В хыжи было темно, чомси світла не было. Того Павил іщы долго рыл ся по горцях. Нарешті шестя му потрафило до руки. Намацял горнец з теплыма комперями. Понюхал іх, аж му слина потекла. Моментально налял до горнятка квасного молока, взяв ложку і спер вшытко дочыста.

Дідня встала жена, принесла зо сін вальбію, а компери тых, што прирыхтувала для пацяте, неє.

- Павле, а што я дам свини жерти? Ты в ночы вшыткы пацячы компері з лупами зіл. Видиш, а ты повідал: "Я не свиня". Не свиня ты, ні! Но добре пацятко. Юж єс сам того доказал. Добрі, же то компері были, а то січки бы-с ся наїл.

- Йой, Єфрозю, звізточко ясна, - встал з лужка муж, клякнул пред женом на коліна і дальше просит: - Хоц, злотно, не повідай того людям, бо ся медже них не покажу.

Жена слова дотримала, але і Павил не брал ся більше за палюнку. Боял ся, же ся з него ціле село буде реготало, як жена повіст, што по пиятыці зіл пацячы компері.

Купила kota в мішку

Вшыткы вы знате, як ся купує на ярмаку пацята. Привезе іх газда зо села в даякій пачці... Обступлят го доокола люде і продає си хлоп пацятка. Дакому они ся подабают, а дакому і ні. Найгірше на рынку товды, коли пацят як мурянок на купі. Чом? А том, же мож купити туньше, але зато знате, кільо треба ся надумати і наоберати, докля хоц єдно выбереш. Здає ся, же голова трісне. Ліпше, як неє што выберати, бо человек товды купує, што єст, хоц бы і найгірше. А коли привезут той зіджы, то каждый ся рыє, як в гнилых грушках.

В тот ярмак Ганя Асафатова тіж рыла ся в тых пацятах цілий ден божий. Аж штоси надвечер, як сонце ся опустило над гору Брадів, выбрала си тупорылу свинку і згоджат ся:

- Но, газдо, та кельо тот кнурик має коштувати?

- Йой, бабо, так єс долго выбрала і навет єс не пізрила, што то, він ци она, - одповідат ій газда.

- Єт, гяздо, я ся на таким малым не розумю.

- Гей, гей! - покрутил хлоп головою. - Вшыткы хцете, жебы одразу было вельке.

- То повідате, же то она? Свинка?

- Ба й те-ле так! Видите, бабо, што має попід бріх двома рядочками бородавочки.

- Но то кельо за ню правите?

- Штыри пядесят - зажадал. - І возмете.

- Ні! - вперла ся Ганя. - Пілпята дам... Веце ани гроша.

Газда од сміху показал зубы, підкрутил баюсы і:

- То най буде. Што поробю з вами, як сте така комедиянтка. Дайте даку торбу і берте того дябелка до чорта.

Баба вытягла з пачкы свинку, запхала ей до мішка, завязала і поклала ззаду себе. Покля вытягла з пазухы пінязі і розрахувала ся з газдом, то ся стало чудо.

Теофіль, найвекший бетяр і гандляр з сусіднього села, лем смотрил за тым, хто і што купуе. Присмотрил ся і за Ганьом. Коли она выкладала хлопови грошы на долон, він підышол ззаду ней тихо зо своїм пацятком, што было тіж в такым мішку, поклат го на землю, а Ганине забрал і пішол. Ганя, як ся розплатила, тіж взяла мішок з пацятком на хырбет і пошкандыбала. Але знате, як то быват по ярмаку. Домів люде не любят іти поєдинчо. Позберают ся даде за селом і ідут си разом. В тот ярмачний ден тіж ішли маленьком процесийом. Як прошли половину дороги, посідали си як завсе за хфосом під густыма смереками і, одпочываючы, жартуют, сміют ся, аж голос ся оддае в лісі. Дішла черга і до Гані. Взял ей хтоси на язык і звідуе ся:

- Но, Ганцьо превелебна, якогo-с кнурика з двома рядами цицок купила?

- А поразило бы тя, бетяре, - одозвала ся Ганя. - Одкаль знаш, же-м ся недосмотрила?

- Снило ся мі такє.

- То якої породы купила ес си пацятко? - втрутил ся до жартів ішчы хтоси. - Може покажеш?

Доброй, доброй, най тя тото Паньку не обходит - одперет ся Ганя. - Не перший раз купую.

- А но-ле посмотр ся, Ганю, на моє пацятко, - розвязал мішок Теофіль.

- Го, та чысто такє тупорыле, як моє, - выщырила очы Ганя. - Ты певно од того хлопа купил, што і я.

- Не знам. Покаж своє, - напологат Теофіль.

- Йой, як уж так напологаш, то покажу. Але поплшой перше, жебы ся му врокы не стало.

Лем розвязала Ганя мішок, а одтамаль як вырве ся чорний котиско, як даст драпака на ялицю, то лем патыча за ним затріщало. Люде зареготали ся, аж по земли почали качати ся. Лем Ганя стояла, як заворожена, не знала, як то з пацяте міг зробити ся чорний нибы чорт котиско. Вшелеяко думала, а наостатку зробила высновак, же хлоп тот, што ій го продал, напевно знат ся з дяблом і омамунил ей. Ішли домю і ногы під ньом трясли ся. Не так шкода ій было пацяте, як пінязи. Пред самым хыжом підышол до ней Теофіль і гварит:

- На, Ганцьо, свою свинку англійской породы, а оддай мого кота. Надалі добрі ся обзерай, як дашто купуеш.

Ганя аж долоньями трепнула з той несподіванкы.

- О, чорте, виділа-м крутиголов, але таких ішчы світ не виділ. Но, а тепер заход до хыж. Хоц келішок палюнкы выпеш.

Та за што? - здивував ся Теофіль.

- Як за што? Хыбаль не варташ палюнкы за того, же-с мі цілу дорогу свинку нюс? А кільки ватрат тот надрывний сміх, што ся од него люде качали?

Теофіль не одмовил, любил палюнку, як його чорний кіт сметану. Зашол до хыж, сіл за стіл і як си выпил з Ганиным Васком, то оповіл му тоту комедию. Посміяли ся з того ішчы добрі, а потім долго-долго, заливаючы ся од реготу, еден на пред другого почали розповідати ярмачны трафункы. Каждый был цікавий по свойому, бо чоґоси люди вчыл, штоси ім залишал. А тото, што придумал Теофіль, тіж марно не пропало, бо народило для люди села пословицю: "Купила кота в мішку".

Ото-м го высповідала

Гумореска

Я не поетеса і навет нияка не секретарка, але, кумо, як сяду писати листа або інче, што мі треба, то так ся мі ліют спід пера слова-мудраґелі, слова-чародії, же аж

коло серця мене лоскоче. Якоси мі аж чудакувато солодко. А іщы як прочытам кілька раз написане, здає ся, што-м наравду геніальна, І што зо своїм розумом повинна-м не коровы доіти, брыдке спід них метати на купу гною, а сідити в высокым бюрі та придумувати таке, жебы од того люде били в долоні або світ шкрябал ся по челі.

Не може же кумочко моя, такы долги роки в мойй голові безплідным перелогом стояти мій мозок. Вы, як виджу, хцете звідати ся, што ся мі найліпше вдає? Што можу писати? Одповідам: абсолютно вшытко. А найбільше талановито шкрябат моє перо буд-якого роду скаргы. Вчера-м написала до высокої інстанциі таку полну злости епістолу на сусіда, што як прочытают там, то ой не поздравит ся му. І думате, не мам рацию. Мам стопроцентову. І выграм! Навет і товды, якбы до суду дышло. В чым справа, звідуєте ся? Так слухайте. Третій ден лем як жену його «Скора поміч» до родильного будинку одвезла, а він той ночы уж другу привюл си до спаня. Одкаль знам? Ге! Та посмотрте; десят кроків од мойой — його хыжа. А іщы попри сам мій выгляд мусит выходити на дорогу. Позавчера стала-м дідня коло вікна, а він веде з хыжы шельму за локот і вытріщыл очыска през шыбу просто на мене до піл необлечену. Як гвиділ мене, покрутил пальцьом коло скроні. Як вам ся тото подабат? А видите! Так мене його поступок розпаідил, што аж ем зліст кулаками затиснула. Єдну ніч не міг вытримати, чортиско. Та не в тым справа, Гвечер чую: пукат хтоси в двері. Отверам... Сусід! Червений, як оген. І просто до мого.,,

- Слухай, Адаме! - повідат. - Так не файно. Іду гнеска дідня попри твоє вікно, а Улька твоя вывалила на мене през вікно окалі, аж мі серце до бріха впало од неприємности. Не гарді, не культурно позерати через выгляд на дакого. - Ех, лем повіл сусід тото мому Адамови, а я як скочу вітром до двери... Отверам і:

- Марш мі з хыжы! - не своїм голосом кричу. - Ты псяча натуро! Марш!.. Бо як тобі вліплю, то ти вшыткы любовны клітины позагмератот.

І што вы думате? Так настрашыл ся мій сусід, што три раз прекрестил ся і позадкувал надвір. Але я не престаю... З обома кулаками, як з двома толчками, суну ся за ним і дальше дру ся:

- Ты, псото! Як ты мі ясний ден захмарил. Іщы повідаш, што не культурно зо свойой хыжы смотрити ся на дакого? А я не смотрила на тебе, а на двір, на когута, што диганял куру. Што, не мам права?.. А ты яку маш совіст зазерати в моє вікно? Повідаш, же-с не призерал ся?.. А як ты гвидів мене?.. І кому-с покрутил пальцьом коло чела? — Так ем го остро сповідала, же аж куры кудкудакали. Што далі было? Нич! Поблід мій сусід нибы стіна. Хоц бы єдно слово выпустил. Ага, мало-м не забыла. Наприкінци, як цофал ся задгуз, зашпотал ся на кобици і, як околот, розпристер ся неборачыско на чорным дзеркалі гноівкы. Зо сміху од той сцены за бріх брала-м ся. «Ото Бозьо покарал тя за зраду до жены!» - закричала-м наостатку. Він іщы три раз прекрестил ся і втюк смердячий до хыжы. Отак я тото і в скаргзі намалювала та выслала. То як, кумо, на вашу думку?.. Добрі-м зробила, ци злі? Што?! Гварите, же то рідна сестра ночувала в него? Наравду? Боже небесний! Ходте з хыжы... Зараз же лечу на почту. Може іщы листы не одправили.

Як мя страшыло

Жыл колиси в селі Тылич, што коло Крениці, великій газда. Прозивали го Вавречко. Пят дни косил на поляні кустрицю. Кождого дня приходил ночувати дрмю. І фурт приносил в ногах і руках слабіст, бо на поляну было зо пят кільометрів каменистой дороги, а іщы до того цілыма днями треба било махати косом по слизкій траві.

Насточортіло йому того ходжыня. Стал дідня з постелі, а в хыжи ішы темно. Намацял відро з. водом, взял до горняте і помыл твар. Потім клякнул пред образом, помолил ся, стал та і гварит до жены:

— Юж ем, Олено, скінчыл косити Свинярки. Гнеска буду розтріпувал валкы і сушыл. Заран рано жебы-с принесла мі на поляну істи, бо буду ночувал там. Не забуд взяти граблі. Будеш помагала.

— Што ты, Ванцю, оглупіл? Де там будеш спал! Можут вночы тебе волкы зжертти! — повідат му жена.

— А я ся не бою, — одповідат Ванцьо.

— А я тя прошу, не роб того, бо маме діти маленькы, — просит дальше жена. — Видиш, милий, там ішы страшыт над потоком в лісі...

Втовды Ванцьо стал серед кухні, як слуп. Припамятал си, же напrawdę страшыт над потоком.

Колиси приіхал з австрийского войска на урляп син Фецька і поіхал да ліса. Наладувал на фуру дров, а было то згоры. Забыл, бідний, загамувати колесо. Коні віз не могли сперти. Фура ся розогнала і превернула ся зо смереками на него. І там го забило, Од втовды тот хлопец, вояк, ся появлят часто людям. А як ся появит, то так ліс тріщыт, ломит ся, аж люде крестят ся і молят. І николи там нихто вночы не ночуе.

Але што Ванцьови до того, же там страшыт? Най си страшыт. Він тыжден тому был в сповіди і вшыткы гріхы му ксьондз одпустил. Тераз юж нияка нечыста сила не має до него права, ани силы. І нич му не зробит.

— Так, слухай, Олено, што-м ти повіл, то і зробиш, істи мі принесеш, а страхів і волків нее ся чога бояти. Я ся недавно выповідал.

Взял він граблі і до торбы осух хліба, солонины, а до збанка кавы і вышол з хыжы. На дворі ся помацял, ци має в кышени патычкы. Посмотрил на горы, а то юж сонце малювало іх шпіцы ружовом фарбом. Гнеска навет з дому вышол пізно і цілу дорогу ся понаглят, аж го піт обляв. Пришол па поляну, прекрестил ся і взял ся до роботы, як наровистий кін. Сіно з валків летіло догоры, як і на вшыткы боки, нибы зграі великих птахів. Сонце штотраз то сильнійше припікало, сушыло сіно.

В полудне добрі си поіл, зошмарил зо себе кошелю і повісил ей на смерекову конар, бо му было барз горячо. Кус одпочыл і зас ся взял до роботы. За цілий ден так му сонце нагріло хырбет і груди, же горіли, як бляха на шпаргеті. Як змерканя сповило землю, юж дост дуже кіпок сіна было видно доокола Ванця. І він тым тішыл ся, бо ішы заран, як приде жена, вшытко зграбают і поскладают до кіпок.

«На гнеска буде дост», — подумал Ванцьо і розпалил оген. За кілька минут загріл каву, вытяг з торбы солонину і насушний хліб, прекрестил ся і взял ся вечеряти.

Як поіл, помолил ся. Під найгустійшым смереком. на найвекшій копці сіна, розстелил плахту, взял на себе гуньку і люг. Заснул скоро і твердо, аж ся му сон приснил, же му хтоси сіно краде. Протріщыл очы, зіркнул на поляну. І зразу ся йому показало штоси біле на чатині смерека. Оно ся рушало.

«Што-то може быти? — Ци то не тот вояк, што го забило?» — подумал Ванцьо, а волося на голові му стало, як на іжаку. Серце воробльом било ся в грудях. «Што мі робити, бідному...».

В тот страшний момент зробил з пальців обох рук дві фігы, бо тото нибы одганяло страх. І як зорвал ся з копы, то лем за ним камінці фурчали на пути — так летіл помедже ліс домоу.

Як скочыл в річку, то ся певно кусцьок спамятал, же є близко своей хыжы. Підлетіл ішы кілька кроків і так загрімал кулаком по вікні, аж ся шыбы стрясли і забренчали.

Жена ся зорвала з постелі, якбы оглупіла. Смотрит на вікно — нич не видит. Підышла близко, аж мало носом не приперла до шыбы, і познала Ванця.

— Што з тобом, чловеце?..

Отворила двері, а він якбы му гамбу зашыл. Завлекла, як гмерлого, до хыжы. Поклала на постіль і зас ся го звідуе:

.— Та повідж мі, што з тобом, до дябла! — а він далі нич, ани слова.

Втовды Олена взяла зо скрині зіля, запалила його так, жебы ся лем курило. І так долго окурювала Ванця, аж закашлял ся. В тоту хвилию він пришол до себе і звідуе ся:

— А давно я юж в хыжи?

— Та з годину, — одповідат жена. — А што з тобом ся трафило?

— Ты знаш, Олено, страшыло мя... Тот вояк показал ся мі на смереку. І такім білий, як стіна...

— А де твоя кошеля, чловеце божий, же-с по пояс голий пригнал домою?..

— Як де моя кошеля? — недовірливо позерат на себе Ванцьо.

— Я з тебе нич не знімала, чловеце.

— Як нич?.. А чорт бы тото забрал! Та я кошелю іщы в полудне завісил на конари смерека... Та то она мало з мене душу не выгнала!.. А Бог бы ей скарал за мое здравя!

Долго Ванцьо ходил по хыжи і чухал себе по челі. А жена Олена аж за брїх брала ся, так реготала.

І веце Ванцьо николи не ночувал на поляні сам.

Таємниця

(Гумореска)

— Добриден, кумо!

— Доброго здорovia тобі, Варваро!

— Слухай, ты чула?..

— Што-о?

— Значыт, ты не чула?.. Так от повім тобі єдну таємницю, лем станме даде вбїк. Варвара взяла за лікот Єфрозку і повела з дороги за рїг хыжы.

— Так от што... — нахылила ся ій до уха. — Герасим Рузін волочыт ся з Югаском Параскіном.

Єфрозка выбулила очы, як цибулі і ледво спромогла ся на слово.

— Што вы повідате.. То правда? А хто вам повідал?

— Текля Тимкова. Але заваруй Боже, жебы-с дакому тото повіла: она тото тримат в таємници.

— Та што вы, Варваро,— Єфрозка приложыла вказивний палец до ворг, — та я знам таємницю за зубами тримати, як язык.

— Та ты, Єфрозка, така, як я. Я лем тобі тото повіла. Ты ж кума моя — і надійна...

В тот час з уличкы насунула ся Єфрозкіна братова і Варвара смыкнула до хыжы, а Єфрозка покрокувала ій навстріч.

— Де-с ходила? — поінтересувала ся братова.

— До склепу.

— Што нового коло тебе?

— Повім ти дашто, Мільцьо, лем язык за зубами тримай, бо то таємниця.

— Та ты што?.. Мене не знаш?

— Так знай, якы тоты парібкы... Герасим Рузін до Югаскы уж ходит.

— А шляк бы го пальнул! — тріснула долонми Міля. — Іду, Єфрозк, бо не мам часу. Побесідуємо собі, як приду до тебе в неділю. А того не бій ся. Не повім нікому.

На другій ден Варвару споткала давна сусіда ей, яка тепер жыє на кікци села при річці.

— Дай тобі Боже, Варваро, здравя! — одповіла їй на понайбі і з велькым інтересом підышла до самого уха: — Ты чула?

— Што таке, Ксандро? — а очы аж заіскрили ся їй якісыма чортиками.

— Йой холера бы тя взяла... Варварочко, та ціле село гучыт, як бы на бурю зберало ся. Та гадиско лазит до твоей хыжы, а ты нібы-с з неба звалила ся.— Варвара взяла ся за серпе, біла твар так їй пополотніла, што Ксандра сама од страху затрясла ся.

— Та скорше повідай, што ся стало.

— Герасим Рузін до твоей Югаскы ходит. Так єс дівку собі выховала! — мало не засвистала Ксандра.

— Тфу на вашы головы! Та не з мойом а з Параскіном! Лем не повідай того нікому: то єст таємниця. Розумиш?

— Так! Таємниця нашого села, а зараз по родині, по знайомах піле на друге...

— Не знають люде тримати язык за зубами, — покрутила головою Варвара.

— Та де там!.. — зморщыла ніс Ксандра. І так кус задуманы розышли ся і таємниця — тіж.

Не зрозуміла

Якоси іщы до войны баба куру на ярмак пішла продавати. Але одкаль бабі од мотыкы і газдівкы было знати, же вчены люде в місті іщы куру по літературному іменуют «несучком». Не чула такого. Але як юж постояла з годину на ярмаку, то звернула на тото слово увагу, бо хто з покупеців не підышол до ней, кождий пообзерал куру доокола, ци тлуста, і гварит:

— Газдын, чом она така худа. Хыбаль то несучка?

— Як видите, пані, не сучка, цілком, лагідна курка, лем мі кус схудла...

І так мало не до вечера простояла з том куром марно. Уж мала іти домю, як підышол іщы єден купец. Пообзирал курку з вшыткых боків і повідат:

— Худа!.. Хыбаль то несучка?

А газдыня в тот час зо злости:

— Ой, пане, сучка, сучка, та іщы яка... За цілий рік ни єдного яйця мі не знесла, а высхла, як шкапа!

Побесідували собі

На дворі было горячо, як в пецу. Люде трудили ся, то на обыйстю, то в поли. А Осифови не хтіло ся навет пальцьом нігде ткнути на своїм господарстві. Любил зато по цілых днях в тіни слимаком вылігувати ся або по знайомах лазити за даяком новином, ци просто так посперечати ся з дакым.

Підходить він якоси до Юрка, подає йому руку і пові дат:

— Слухай, Юрку, чул ем, же ты, як правдивий фільзоф, можеш одповісти на будь-яке пытаня. То ци не повіл бы-с, як почуват ся человек по смерти?

Юрко выщырил очы, як банькы. Коло кінця ворг зробили ся му зморщкы од того, што го кус на сміх зобрало і повідат:

— Та нияк не почуват ся. Гмер і фертик. Человек лем товды чує і одчуват, як жыє. По смерти хоц оген під ним паль, лежыт зрубаным деревом покля не згниє.

Осиф покрутил головою од такой неполной одповіді і зас до Юрка:

— А я мисліл, же ты мі одповіш так, жебы-м был задоволений. Бо то не може быти, штобы человек жыл, а потім раз — і по вшыткому.

— Йой, колего, як юж так хцеш знати, то повім тобі цілком так, як оно єст.

Осиф вытяг пачку папіросів, дал закурити Юркови, а пак сіл собі на камін і, покурюючи, слухат.

— Но вмер человек, запер очы і темно му та тихо в землі, як в певниці. Чує навет як коріня дерев пют земны сокы. А почуват ся праві так, як ты товды, коли тя іщы на світі не было.

— Ге!.. — высунуло ся Осифови з гамбы, — як то ня не было на світі, кед был ем в мамі і татови, і добрі-м ся почувал. Штоси ти, Юрку, затиная ся, мелеш не тото. Не може быти, штобы человек по смерти так ся нигде не остал.

Юрко опустил голову, кус задумал ся. А за хвильку ляпнул Осифа по коліні.

— Маш рацию, друже!... Остают ся люде по смерти. Но, наприклад, мамы і татове остают ся в намяти і серци діти. А в кым ты, Осифе, останеш ся? Жену і діти лишыл єс. Діти юж тя давно вышмарили зо серця і головы. В плодах праці свойой тіж ся не лишыш, бо-с лінивий до ней, як гавко. Смотрю на тебе, Осиф, і страшно мі, же ся в ничьм не останеш. Пришол ты на світ пустотом і ньом останеш ся на світі. Ты в жыттю не маш ани грама почутя, а мелеш про якісе почуваня по смерти.

Розышли ся не дуже весело, Осиф ішол дою смутний, як чорна ніч. Ішол до діти, до жены. Ішол до жытя. Може збудило ся в ним почутя? Як так, то буде жыл, буде і по смерти. Человек вшытко може, як захце.

Не рубай яличку

(Байка)

Василька в тот ден єдно смутило — зараз зачынают ся свята, а в хыжи не было іщы яличкы, Пішол бы до ліса, але на дворі сніговиця так крутила білым пірйом, што ни неба, ни землі видно не было.

«Што ж мі робити, — подумал Василько. — Татко так занятый домашньом роботом, што до ліса не може піти. Мама захворіла... А свята без іскрометной яличкы — не свята».

Вышол Василько на двір, минутку постоял на снігу. «Ех, піду сам до ліса» — подумал. Вернул ся до хыжы, засунул ноги до волняных шкарпеток, обул скірні і гайда до стодолы по нарты.

Дорога была тяжка, цілий спотіл, але за годину был уж в лісі. Долго бродил помедже смерекы, ялиці. Але такой гардой яличкы, штобы спадобала ся йому, найти не міг. Загрыз ся Василько. Зо смутку аж присіл собі на пнячка одпочыти. Раптово шмарил очами над потік. А там задымка так на місци закрутила ся, засвистала, што од того танцю і свисту сполошыли ся пташкы на дубі.

«Василечку-у, чого ж ты так засмутил ся? — звідувала ся синичка, пролітаючи над головою хлопця. — Не смут ся! Прейд потік. О там, в долинци, така зграбніцька росне яличка, як княгыня. Ід, зрубай ей, забер дою».

— Дякую тобі, синичко, за пораду, — вдячно кивнул головою хлопчык і одпровадил очами синичку аж гет-гет на найвыжшу ялицю.

Коли юж кус-кус задымка заспокоіла ся, Василько встал з пнячка і попростувал в долинку.

— Так от де ты, зелена красавицьо, — радісно промовил до яличкы, як ей гвиділ. І в тот же момент вытягнул споза ремена сокыру, розмахнул ся. Коли сокыра была в повітри на половині дороги до смерти яличкы, причул ся хлопцю з ліса голос, котрий прошол в просьбу:

— Васильку-у! Не рубай їй. Она така красна, така здрава, така молоденька. Она так любить тоты квітучы поляны, синє небо над собом з променистым сонцьом. Она так хоче жыти як і ты. Ход ту!.. Чуєш? Зрубай мене. Я сестричка той яличкы, котру хцєш зрубати. Гыбай ту-у...

Василько почув, же по його тілі пішли мурянкы і він зо страхом опустил соқыру. Але цікавіст не дала йому спокою. Она пошептала му піти в тот бік, одкаль чул голос. Як уж был кілька кроків од яличкы, што кликала його до себе, зас почув:

— Гев, гев! Ту ход! Чуєш?

Василько пізрил в сторону і увиділ цілий гурт таких чародійных яличок, што не міг насмотрити ся.

«Но, котра мене кликала? Котра хоче, жебы-м їй зрубал?» Лем подумал того, а єдна яличка зас ся одозвала:

— Мене, мене, Васильку, зрубай, — і так благально конариками зашуміла, замахала, што Василько одразу зрозуміл прагніня яличкы. Єднако, перше як розмахнул ся соқыром на деревце, Василько ся го звідал:

— А чом ты, яличко, жыти не хочєш? Чом просиш, жебы тебе зрубати? Не уж то тобі жытя не милє?

— Хочу жыти, Васильку, хочу!.. І жытя мі милє-милє. Але посмотри ся, як ту нас густо, богато. Іщы рік-два і вшытко єдно котраси з нас выхне, жыти престанє, Видиш? Під нами так мало ґрунту, праві саме каміня, брылы. А з чого нам черпати сокы для жытя? Зрубай, Васильку, мене, покаль я іщы зелєна. Я так хцу принєсти своїм запахом і красом людям на свято радїст. Преці я жыю для тебе, для люди. А кому я потрібна буду сухом, рудом? Навєт нихто мня не спомнє.

Як долго не просила, не пояснювала яличка хлопцю, а жаль, што збудил ся в його грудях, не дал йому замахнути ся блищачым вістрьом соқыры на зелєнє їй тіло. Він іщы долго стоял, стоял в гмлачній задумі, бил ся з неодвагом.

— Но, што стоїш? Боїш ся мене рубати? — іщы раз з тырвогом зашуміла яличка.

— Так, бою ся, яличко... Я думал, же вшыткы дерева мертвы, і што роснут собі, не одчувають жытя, ани той навколишньої чарівности.

— Дивний ты дивачок, Васильочку. Вшытко мы чуємє, одчувамє, видимє по свойому, по лісовому. Але ж я прошу тебе...

— Ні, ні! Не зрубам, — твердо постановил хлопец і шмарил соқыру на сніг.

Раптово в тоту секунду дмухнул порывчастий вітер. За хвильку дыхнул іщы раз, а потім так закрутил смєреками, ялицями, што трїск і рыпіня заглушыли вшыток лісовий простор. Василько такой страшной симфонії іщы николи не чул. Зо страху аж очы запер. Коли понечасі посмотрил на гурт яличок — єдна уж цілом своим должыном лежала на землі.

— Но, што, Васильку? А тепєр возмєш мене зо собом домоу? — остатній раз звїдувала ся яличка. — Я в хыжи розмєрзну ся і так вельо іскромєтной радості тобі подарую, што все будєш мня споминал добрым словом. А мі од тых слів-споминів так будє легко і приємно, бо буду знала, же жыла-м недарємно.

— То што мам робити з тобом, — одозвал ся Василько. — Вітер тебе звалил на землю, вырвал твоє коріня з ґрунту. І так жыти юж не будєш. Возму тя, яличко, возму...

Піднял соқыру зо снігу, перерубал столбурєц, взял па плєчо зелєну красуню, нибы крылату пташычку і поїхав на нартах. Переїзджаючы попри першу яличку, котру хтіл спочатку зрубати, посмотрил ся на ню і звідує ся:

— Яличєчко, а чом ты не просила ся о помилуваня товды, як єм розмахнул на тебе вістрьом? Як то ты так не настрашыла ся смєрти? О, певно тобі житя немилє...

— Ні, хлопче, жытя кождому мило, бо оно раз дае ся, а гмерти николи не пізно, — одповідат яличка. — Але показувати на когоси і выкупувати свое жытя за рахунок чыйогоси — то ест велька підліст. Мы, яличкы, хоц і трафлят ся, же роснеме бідно, густо, але жыме тильо, кільо нам дозволят жыти матір-земля. Яличка, котру ты несеш, жыла бідно, але весело. Она одчувала, што скоро высахне, гмре і того проявила велику милосердніст до мене. Та немилосердний вітриско перше як треба вырвал ей з коріньом, шмарил на землю. І ты несеш ей домя. Я николи не забуду своей сеетричкы. А тобі, Васильку, за того, што послухал і пішол на кликаня мойой милосердній-спасителькы, ціле жытя буду вдячна. Приде час і я щыро тобі дачого надарую. То ж іхай, Васильку, щестливо...

Настали зимовы свята і вакаціі. Прикрасил хлопец яличку ріжnymi-преріжnymi іграшками. Засвітила ся она ясныма языками барвистых свічечок. Штоденно щедро дарувала йому полне серце радосги, покля не зовяла і не выхла.

Минула люта зима. Прилетіла тепла весна, а за ньом пришло променисте літо. Закортіло Василька піти до ліса за грибами. Ходил, бродил помедже крячкы, як помедже зеленыма птахами. Прошло кілька годин, а грибочка хоц бы єдного нашол. Уж надумал іти домя, але припомнул си, же ту деси недалеко того місце, де вітриско звалил його яличку. Колиси він там назберал дуже жолтых лишівок. Пішол по пахнячых травах, нибы по густым лісі і заблудил медже крякамы, не трафил на знайоме місце. Одпочываючы в густоті трав, загрыз ся, засмутил ся Василько:

«Што мі, бідному, робити? Напевно не найду того місце...». Потім стал ся на ногы, пізрил на високу ялицю і почул, як бы на крылах тихого вітерця принесли ся слова-дзвіночкы:

— Ход ту-у, ход ту-у! Васильочку-у!..

Не міг не послухати. Подал ся просто на подых вітру.

— Васильку-у, ты не познаеш ня? — тихо прорекла яличка. — То ж я тота яличка, што ты перший раз зрубати хтіл. Посмотр ся доокола мене. Видиш, кілько грибів я тобі вродила? То вшыткы твоі. Я повідала, што одвдячу тобі, А в мене слово — не вітер. Но, зберай, Васильку.

Хлопец клякнул на шолковий мох і грибочок за грибочком зачал обрізувати цизориком, покля не наскладад полний кошык.

От так яличка штороку грибами платила Василькови за його слухняніст, за добре людяне серце, за того, што мал сумліня і николи не стинал молодых деревец.